

Detta kapitel är ett utdrag ur

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULL BEBYGGELSE I GÖTEBORG

ETT PROGRAM FÖR BEVARANDE

DEL II

Redaktör

Gudrun Lönnroth, Stadsmuseet

Projektgrupp

Hans Ander, Stadsbyggnadskontoret
Maria Lundgren, Stadsbyggnadskontoret
Gudrun Lönnroth, Stadsmuseet

Kartor

Lillemor Bankel, Stadsbyggnadskontoret

Foto före 1965

Stadsmuseets arkiv

Foto 1965–98

Arkivfoto, Staffan Westergren, Stadsmuseet
Övrigt, Gudrun Lönnroth, Stadsmuseet

Flygfoto

Stadsbebyggelse, Gösta Rydvall, Stadsbyggnadskontoret
Landsbygd, Lars Nord, Stadsmuseet

Utskrifter

Kristina Carlefred, Stadsbyggnadskontoret

Grafisk form och produktion Joe Brig Art AB, Göteborg
Textoriginalen är satta med Caslon 540 och ITC Garamond.

SÄVENÄS 47

STADSDELENS HISTORIA

Före 1930

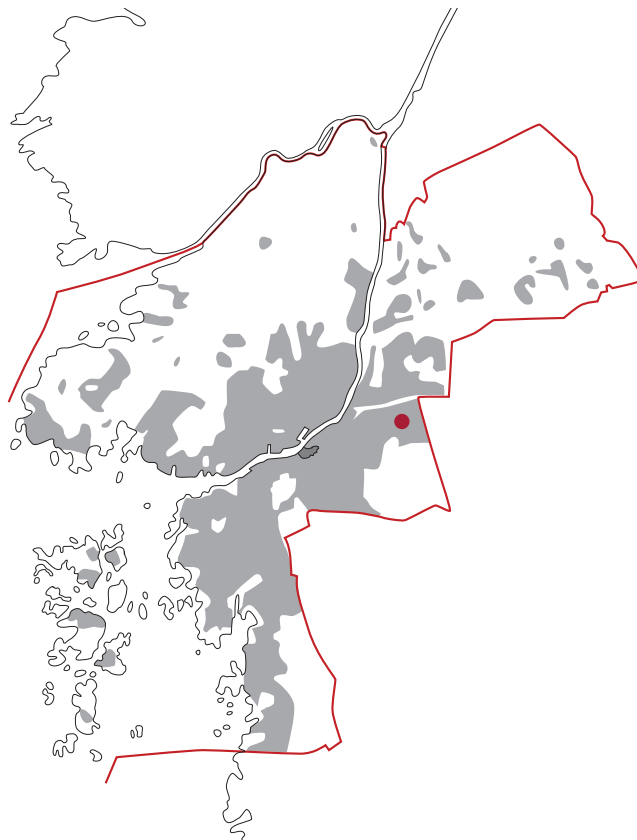
Stadsdelen var tidigare en del av Örgryte socken. (Se stadsdelen Bö.) Marken tillhörde bl a Sävenäs gård, Fräntorps gård, Vidkärrs gård och Torpa by.

1875 köpte N G Sörensen gården Sävenäs och startade där Säveåns AB som var en träindustri. I övrigt behöll området sin lantliga karaktär till cirka 1930 och inom den del som idag kallas Björkekärr låg flera små gårdar och torp bl a Björkekärr, Robertshöjd och Lindekulla.

1930-70

1935 började Sävenäs att bebyggas med bostadsområden. Det första var Fräntorps egnahemsområde och 1947-51 tillkom villorna söder om Vidkärrs gård. Bostadsbolagets första område, Västra Torpa, byggdes 1946-48 norr om Vidkärrs gård och utvidgades 1959-60.

Utbyggnaden i Björkekärrs bostadsområde inleddes cirka 1950 och avslutades under 1960-talets början. Den omfattade småhus i väster, ett par grannskapsenheter kring Stabbetorget och Trätorget samt ett område vid

Spåntorget öster om Fräntorpsgatan.

1930 anlades Torpakolonin som omfattade 186 stugor och 1939 byggdes också Fräntorpskolonin med drygt 100 stugor.

Fräntorpskolonin och en del av Torpakolonin revs 1967-70 för att ge plats åt Östra Sjukhuset som började byggas 1966.

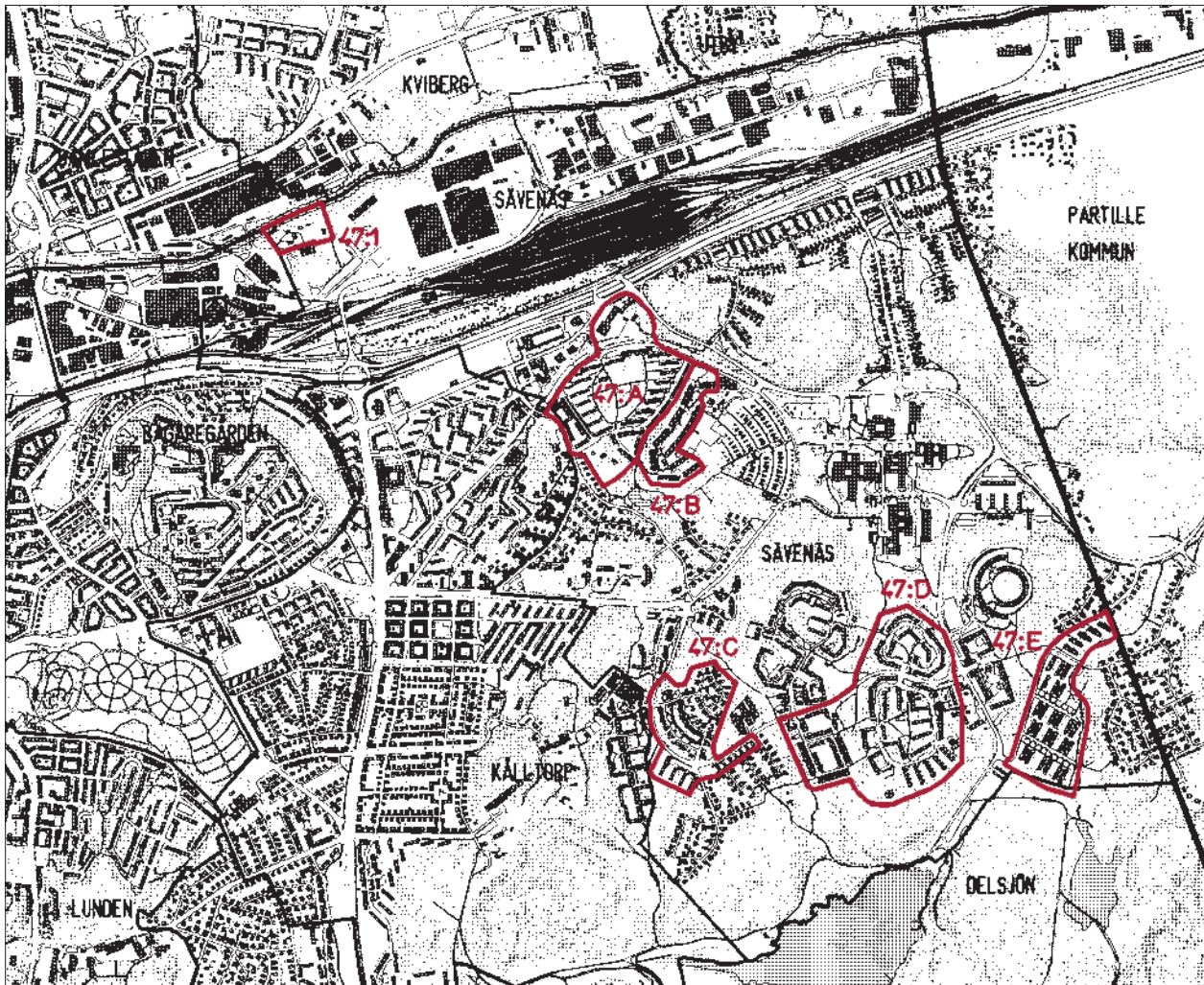
Förändrat - bevarat

I de äldre villaområdena är byggnaderna delvis förändrade genom ombyggnader men en stor del av bostadsbebyggelsen från tiden efter 1945 är mycket välbevarad och enstaka byggnader från tiden före 1900 finns kvar.

Inom stadsdelen finns fem särskilt värdefulla bostadsområden samt de två intressanta gårdarna Vidkärr och Sävenäs.

Sävenäs gård 1920.

VÄSTRA TORPA - VIDKÄRRS GÅRD, 47:A

BJÖRKEKÄRR, TRÄRINGEN M M, 47:D

ÖSTRA TORPA, 47:B

RADHUS ROBERTSHÖJD, 47:E

BJÖRKEKÄRR, SMÅHUS, 47:C

SÄVENÄS GÅRD, 47:1

Västra Torpa – Vidkärrs gård

Sävenäs 47:A

Miljön omfattar ”grannskapsenheten” Västra Torpa och Vidkärrs gård.

Historik

Vidkärrs gård ägdes cirka 200 år av Nylöse hospital, senare kallat Göteborgs hospital. 1772 köptes den av Abraham Qviding och gården stannade i släkten mer än 100 år. År 1926 övertog Göteborgs stad Vidkärr och byggnaderna har sedan utnyttjats som fritidsgård m m.

1945 upprättades en plan för bostadsbebyggelse mellan gårdsanläggningen och gamla Torpaskolan. Området planerades enligt de då moderna stadsplaneidéerna som en ”grannskapsenhet” med bostäder, torg, skola, barnstuga m m. Det byggdes i huvudsak ut åren 1946–48 och Kageledstorget färdigställdes 1954.

Byggherre var det nybildade allmännyttiga bostadsföretaget Göteborgs Stads Bostads AB och området var det första i Göteborg som byggdes med utgångspunkt från det bostadspolitiska program som antogs efter kriget.

Stadsplan och byggnader utformades av arkitekten N E Eriksson och E Ragndal. Utbyggnaden omfattade ett 20-tal lamellhus som ramar in ett rymligt ”grönområde”, ett litet centrum (Kageledstorget), barnstuga och skola. Vidkärrs gård med sin allé och gamla Torpaskolan integrerades i det nya bostadsområdet.

I bostadsområdets östra del har ytterdörrarna bytts och några gavlar har klätts in med nya fasadmaterial men miljön som helhet är mycket välbevarad.

Motivering

Västra Torpa är det första området i Göteborg där 1940-talets bostadssociala, stadsplanemässiga och arkitektoniska idéer prövades i stor skala.

Med sin öppna grönyta omgärdad av låga lamellhus, sitt lilla torg och en anslutande skola är det ett område med stora miljömässiga kvaliteter. Bebyggelsen i Västra Torpa har varit förebild för senare utbyggda bostadsområden bl a i Kungsladugård (Svaleboplatsen m m) och delar av Kyrkbyn.

Vidkärrs gård, huvudbyggnaden sedd från allén.

Torpaskolan är ett mycket intressant exempel på 1940-talets intima och omsorgsfullt utformade arkitektur.

Vidkärrs gård med anslutande allé och gamla Torpaskolan ger en historisk anknytning till tiden före 1900-talet.

Program – skydd

Värdefulla miljöer 1985.

Bevaringsprogram 1987.

Skydd enl NRL 2 kap. Riksintresse.

Beskrivning – karaktär

Större delen av bostadshusen är grupperade kring ett ”grönområde” så att ett halvöppet bilfritt parkrum bildas. Barnstugan är placerad inne i området. Torget, skolan och Vidkärrs gård ligger i utkanten.

Bostadshus och barnstuga

Bostadshusen är av sten i 3 våningar. I västra delen har de fasader av gult tegel och i den östra är fasaderna spritputsade med slätputsade taklister och fönsteromfattningar.

Karaktäristiska exteriördetaljer är sadeltak utan taksprång med utkragade dekorativt utformade taklister, rött taktegel, skorstenar av gult tegel, burspråk, utanpåliggande balkonger med räcken av korrugerad plåt samt glasade entrédörrar av trä med omfattningar av natursten.

Det kringbyggda grönområdet har gräsmattor och gångar belagda med naturstensplattor eller asfalt.

Barnstugan är en fritt placerad byggnad av trä i 1 ½ våning med ett brant tegeltäckt sadeltak.

Västra delen, bostadshus med tegelfasader.

Östra delen, bostadshus med putsade fasader.

Torpaskolan, f d småskolan med separata gårdsentréer till varje klassrum.

Torpaskolan, f d folkskolan med klassrumsfönster och franska fönster mot gården.

Kaggeledstorget, Kv 64 Skördemannen

Torget omges av ett vinkelbyggt tvåvåningshus med butiker och verksamheter. Bottenvåningen är delvis klädd med ljusa stenplattor och norra delen är utformad som en arkad. I övrigt har exteriören samma karaktär som bostadshusen.

Torget är belagt med natursten i rutmönster och i det norra hörnet står skulpturen "Våren" av Erik Grate.

Torpaskolan, Kv 68

Torpaskolan ritades av E Ragndal och var ett tidigt försök att skapa en småskalig och intim skolmiljö. Den innehöll ursprungligen folkskola och småskola och idag används lokalerna av Vårdhögskolan. Anläggningen omfattar två sammanbyggda tvåvåningshus av sten i söder, en anslutande envåningslänga av trä i norr samt ett äldre skolhus från 1800-talets slut.

Den södra delen byggdes som folkskola med ett 20-tal skolsalar och här låg också en överbelyst samlingshall samt en stor barnbespisning som fick sitt dagsljus genom ett långsträckt fönsterparti mot väster. Fasaderna är av gult tegel och de flacka sadeltaken är täckta med papp.

Småskoledelen i norr är en svagt böjd, låg länga som följer den sluttande terrängen. Den har åtta salar placerade längs en korridor och varje sal har också en separat gårdsentré som markeras genom reliefer av trä med

Barnstugan (kv 66:3) som ligger inne i "grönområdet".

varierande djurmotiv. Gårdsfasaderna upptas till stor del av fönsterpartier och taken är täckta med enkupigt taktegel.

Gamla Torpaskolan är en friliggande träbyggnad i 2 våningar med välbevarad exteriör.

Vidkärrs gård, Kv 63

Gården omfattar en huvudbyggnad i 2 våningar och en lägre flygel. (Se sid 82.) Den ligger i direkt anslutning till ett grönområde och Vidkärrsallén.

Östra Torpa

Sävenäs 47:B

Området består av ett 10-tal bostadshus på ett höjdparti mellan Västra Torpa och Torpakolonin.

Historik

Stadsplanen upprättades av K Jonsson och bostadshusen uppfördes 1958–60 av Göteborgs Stads Bostads AB efter ritningar av arkitekten N E Eriksson.

Motivering

Byggnaderna är tidstypiska och utgör ett intressant komplement till Västra Torpa som också skapades av arkitekten N E Eriksson.

Program – skydd

Värdefulla miljöer 1985.

Beskrivning – karaktär

Bebyggelsen består av parallellt placerade lamellhus av sten i 3–4 våningar. De är väl anpassade till den sluttande terrängen och har omsorgsfullt utformade fasader.

Karaktäristiskt för exteriören är röda tegelklädda fasader, sadeltak täckta med enkupigt tegel, indragna takfönster, perspektivfönster utan omfattningar samt entrépartier med glasade trädörrar. Balkongpartier med ljusa betongräcken ger fasaderna en tydlig indelning.

Östra Torpa, entréfasader.

Björkekärr, småhus

Sävenäs 47:C

Miljön omfattar grupper med friliggande eller sammanbyggda småhus.

Historik

Stadsplanen upprättades av T William-Olsson m fl och området bebyggdes i huvudsak 1952–57. Byggherre var Göteborgs Stads Egnahemsbyrå och här prövades olika småhustyper av trä. Några hus har förändrats genom tillbyggnader. I övrigt är området välbevarat.

Motivering

Området innehåller intressanta exempel på 1950-talets småhustyper.

Program – skydd

Värdefulla miljöer 1985.

Bevaringsprogram 1987.

Beskrivning – karaktär

Området söder om Rosendalsgatan omfattar radhus och parhus längs raka gator medan bebyggelsen norr om Rosendalsgatan består av mer fritt grupperade småhus längs mjukt svängda gator. De flesta av husen har fasader klädda med stående träpanel och tegeltäckta tak. Flera olika hustyper förekommer bl a följande.

Parbus vid Barkspadegatan, kv 148

Parhusen uppfördes 1955 efter ritningar av H Hultén. De är i 2 våningar med tegeltäckta sadeltak. Entréerna har en karaktäristisk placering på gavlarna som vänder sig ut mot de två omgivande gatorna.

Radhus vid Sågmästaregatan, kv 101–103

Radhuslängorna ritades av B Lindman och byggdes 1954. De är i 2 våningar med tegeltäckta sadeltak och skorstenar som har karaktäristiska krön. Över entréerna sitter skärmtak med varierande form bl a raka och svagt avrundade. Gårdsfasaderna har utanpåliggande balkonger. Till husgruppen hör ett par putsade garagebyggnader.

Vinkelbyggd villa, kv 97.

Parbus, kv 98. Fasad mot trädgården.

Parbus, kv 98. Gatufasader med indragna entréer.

Radhus, Sågmästaregatan.

Parbus/kedjehus i kv 98 Steppdansen

Husgruppen byggdes 1954 efter ritningar av Ekholm & White. Den omfattar parhus som är sammankopplade genom garagebyggnader och plank. Bostadshusen har en originell asymmetrisk utformning med en entrésida i en våning och två våningar på den motsatta sidan. Karaktäristiska detaljer är de indragna entrépartierna samt trädgårdsfasadernas franska fönster.

Vinkelbyggda villor i kv 97 Slängpolskan

Villorna ritades av Ekholm & White och byggdes 1953. De är i en våning och har flacka papptäckta pulpettak som saknar taksprång. Fasaderna är klädda med lockpanel och har tvåluftsfönster samt enstaka större fönsterpartier.

Björkekärr, Träringen m m

Sävenäs 47:D

Området innehåller ett 20-tal flerbostadshus, två grupper med radhus, skola, kyrka och vattentorn samt ett litet f d bostadshus. (Stabbetorget med anslutande bostadshus ligger utanför områdesgränsen. Se sid 93.)

Historik

Stadsplanen utformades 1953–54 av K Jonsson och området bebyggdes i huvudsak 1954–58.

Norra delen, som omfattar flerbostadshus vid Lådämnesgatan, tillkom 1954. Byggnaderna har en relativt enhetlig utformning men de ritades av fyra olika arkitekter: R Dahlberg, R Hall, N Hansson och P O Klang.

Södra delen som omfattar Trätorget, flerbostadshus längs Träringen och en grupp radhus (kv 123) uppfördes 1953–57 och utformades av HSB:s arkitektkontor. Vattentornet i söder (kv 124) byggdes 1966 efter ritningar av J Wallinder.

Göteborgs Stads Egnahemsbyrå stod för utförandet av husen vid Sörensens Gata i västra delen. De ritades av H Hultén och började byggas 1956. Norr om denna husgrupp uppfördes Björkekärns kyrka och skola.

I områdets östra del ligger torpet "Lindekulla" (kv 117). Det omfattar ett litet f d bostadshus som uppfördes på 1890-talet.

Träringen. Fasader mot gatan.

Torpet "Lindekulla".

Radbus, Sörensens gata m m.

Motivering

Området som i huvudsak är välbevarat sedan tillkomsten har en för 1950-talet typisk bostadsmiljö. Särskilt intressant är bebyggelsen kring Träringen där det väl avvägda samspelet mellan bostadshusen och de utspärade grönytorna är en viktig del i miljön.

Torpet "Lindekulla" är ett exempel på den enkla bostadsbebyggelse som fanns i området före utbyggnaden och har lokalthistoriskt värde.

Program – skydd

Värdefulla miljöer 1985: radhus m m Sörensens gata.
Bevaringsprogram 1987: hela området.

Beskrivning – karaktär

Östra delen är ett relativt stort bostadsområde som omfattar flerbostadshus på båda sidor om Trätorgets lilla centrumläggning, en grupp radhus mot grönområdet i söder samt ett vattentorn. I väster ligger en bebyggelsegrupp med småhus, kyrka och skola i anslutning till Sörensens Gata. De två delarna begränsas av parkstråk.

Flerbostadshus Träringen-Lådämnesgatan

Bebyggelsen är relativt fritt grupperad kring två utspärade grönytor med inslag av tall och björk. Den består av trevånings lamellhus som har fasader av rött eller gult tegel, tegeltäckta sadeltak, entrépartier med omfattningar av tegel eller sten och glasade trädörrar som till stor del är original.

Trätorget

Trätorget omges på två sidor av envånings butikslängor med tegelfasader och branta skifferklädda tak. Den ena längan har en loggia med tak som bärs av runda pelare. I söder öppnar sig torget mot bostadshusens grönområde.

Radhus och parhus vid Sörensens Gata

Husen är av trä i 2 våningar med lockpanel, tegeltäckta sadeltak, enkla fönsteromfattningar samt på vissa fastigheter ursprunglig entré med trädörr, glasparti och skärmtak.

Garagen har fasader av liggande panel och pulpettak. Karaktäristiskt för området är att trädgårdarna avgränsas med gårdsgårdslignande staket.

Vinkelbyggt hus med fasader av rött tegel, kv 121.

Lamellbuslänga med fasader av gult tegel, kv 119. Entrésidan mot "grönytan".

Kv 119, lamellbus med både entréer och balkonger mot "grönytan".

Björkekärrs kyrka.

Björkekärrs kyrka, Kv 127

Björkekärrs kyrka som har ett fritt läge i närheten av Rosendalsskolan och Stabbetorget uppfördes 1958 efter ritningar av J Olivegren. 1971 utökades den med ett församlingshem ritat av samma arkitektkontor.

Den ursprungliga kyrkobyggnaden består av tre delar som har något varierande höjd samt ett klocktorn. Typiskt för kyrkan är de enkla rena byggnadsvolymerna och de delvis oregelbundet placerade höga smala fönstren. Den viktigaste dekoren är mosaikfönstren som utformades av R Bergholz.

Rosendalsskolan, Kv 126

Skolan byggdes 1958 efter ritningar av D Persson och är en tidstypisk småskalig anläggning. Den består av fyra låga byggnader som omger skolgården och en av byggnaderna har en djup loggia eller lekhall. Den södra längan är av trä och har separata klassrumsentréer mot söder. Övriga byggnader har fasader av rött tegel med sparsam dekor.

Torpet "Lindekulla"

Huset som fortfarande är bebott ligger mellan Trärिंगens bebyggelse och en garagelänga. Det är av trä i en våning med tegeltäckt sadeltak. (Se sid 88.) Gården omges delvis av gårdsgård. Till miljön hör också ett litet uthus och ett par höga träd.

Radhus Robertshöjd

Sävenäs 47:E

Miljön omfattar ett stort och homogent radhusområde.

Historik

Stadsplan upprättades 1959 av K Jonsson och radhusen uppfördes 1961–63 enligt ritningar av A Nygård och P Hultberg. Bebyggelsen är i allt väsentligt oförändrad sedan tillkomsten.

Motivering

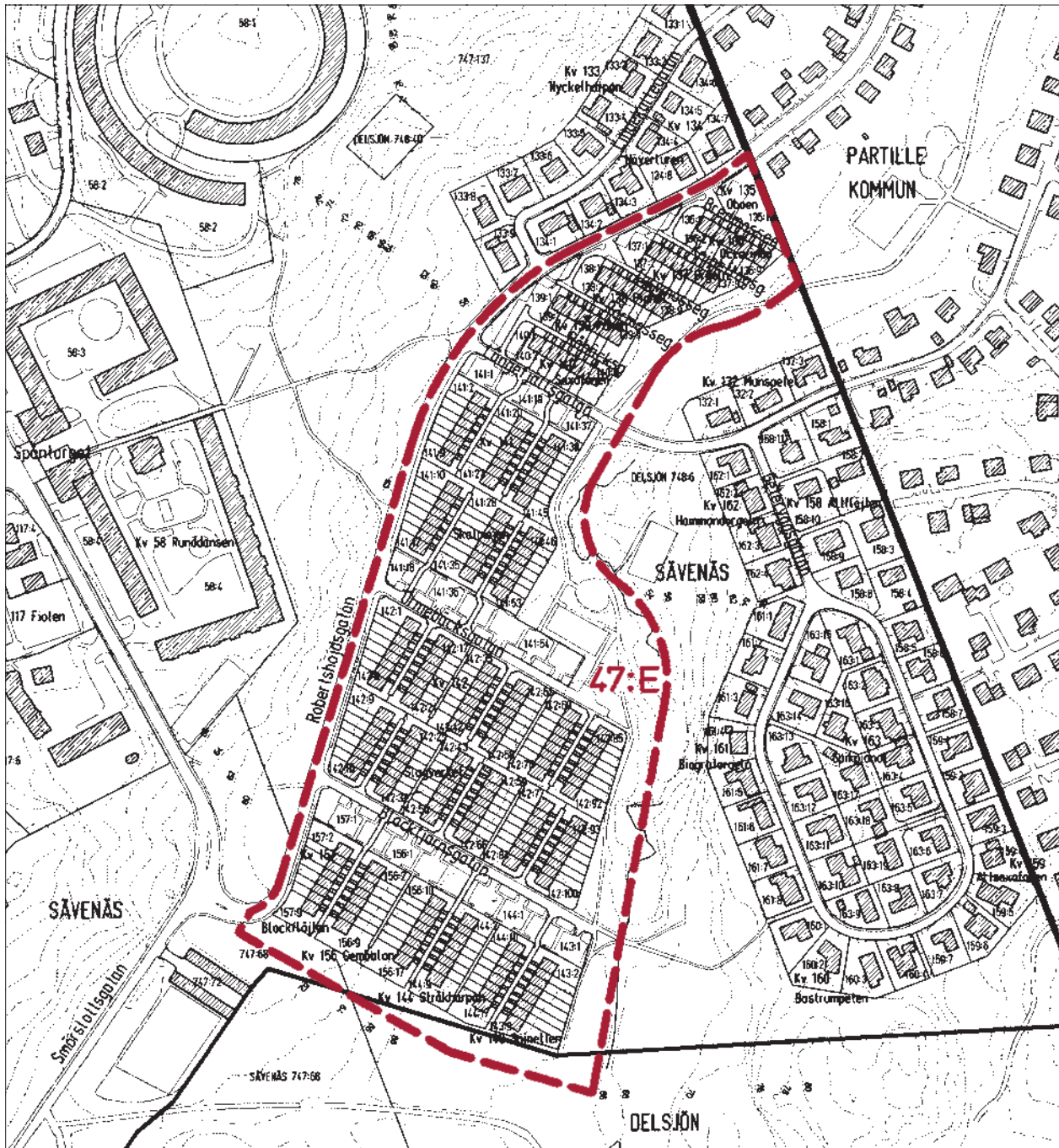
Området har en välbevarad och tidstypisk radhusmiljö. Bebyggelsen är enhetlig och omsorgsfullt utformad.

Interngata sedd från Blacktjärngatan.

Länga mot Robertshöjdsgatan, trädgårdssidan.

Program – skydd

Värdefulla miljöer 1985.
Bevaringsprogram 1987.

Beskrivning – karaktär

Området ligger nära Delsjöreservatet. Det består av cirka 30 längor med sex till åtta hus i varje och entréerna med

anslutande förråd är placerade längs smala interngator.

Husen är av sten i 2 våningar med flacka tegeltäckta tak och fasader av rött tegel. Fönstren saknar omfattningar och är ibland sammankopplade med franska fönster. Karaktäristiska detaljer av trä är trädgårdssidornas uteplatser, entréernas dörrar och gavelpartiernas övre delar. Förrådsutrymmena är klädda med stående panel.

Sävenäs gård

Sävenäs 47:1

Gården ligger vid Sävåns södra strand inom nuvarande SKF:s område. (Se sid 17.) Den omtalas 1604 i Nya Lödöses tänkeböcker men är äldre.

Under senare delen av 1600-talet var gården ett säteri ägt av presidenten i Göteborg, G Spalding och biskopen D Wallerius m fl. 1738 köptes Sävenäs av Colin Campell, känd som en av de första direktörerna i Ostindiska Kompaniet.

Under 1800-talet bytte gården ägare flera gånger. Den köptes slutligen av N G Sörensen, som på 1870-talet började anlägga en större träindustri här. Företaget lades ner 1947 och området övertogs av SKF. De flesta av industribyggnaderna har rivits på 1980-talet.

Gården omfattar nu en huvudbyggnad, två flyglar och rester av en stor trädgård. Byggnadernas ålder är inte känd men de har troligen i huvudsak tillkommit vid 1700-talets mitt. Vissa delar är äldre, bl a den kryssvälvda källaren i norra flygeln. Huvudbyggnaden förändrades delvis i slutet av 1800-talet då taket byggdes om och en veranda i 2 våningar tillkom. (Se sid 81.) En

restaurering genomfördes 1986–87 och lokalerna används nu av SKF för konferenser m m. Södra flygeln är inredd som museum för SKF.

Huvudbyggnaden är i 2 våningar med sadeltak. Fasaden är indelad med väggpelare och klädd med locklistpanel. Interiören är välbevarad och har delvis 1700-talsinredning bl a ett spiskomplex i köket, spegeldörrar och hörnskap. Här finns även värdefull yngre inredning t ex kakelugnar.

Flygelbyggnaderna är i en våning och exteriören har tydlig 1700-talskaraktär med brutna valmade tak och enstaka smårutsindelade fönster.

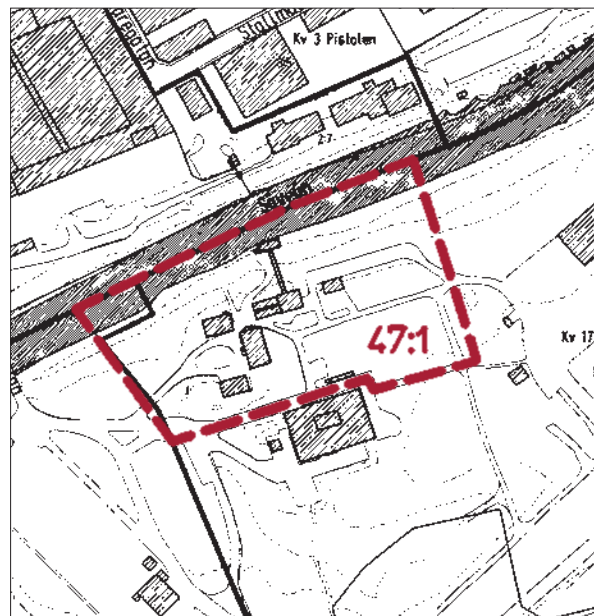
Öster om huvudbyggnaden är delar av trädgårdsanläggningen bevarad med bl a några trädrader. Även i söder utanför det avgränsade området finns värdefulla rester av parken.

Sävenäs är en välbevarad 1700-talsgård med anknytning dels till välkända personer i Göteborgs historia, dels till två av stadens stora industriföretag.

Program – skydd

Bevaringsprogram 1975.

Sävenäs gård. Hallen i huvudbyggnaden.

Sävenäs gård sedd från väster.

Norra flygeln med hög välvd källare.

Övrigt – utanför programmet

Industri m m

En stor del av SKF:s område ingår i stadsdelen Sävenäs. (Se sid 17.) I nordväst inom järnvägsområdet ligger två halvcirkelformade ”lokstallar” som är intressanta från industrihistorisk synpunkt.

Kolonistugor

Torpakolonin som anlades 1930 är till stor del bevarad och utgör ett viktigt inslag i stadsdelen.

Björkekärr, Stabbetorget, Spåntorget m m

Utöver de bostadsområden som ingår i programmet finns några andra som är värdefulla och upptas i ”Underlag för Energisparplanen” 1980. Det är bl a småhusen kring korsningen Torpagatan/Rosendalsgatan, Stabbetorget med anslutande bebyggelse samt bostadsområdet vid Spåntorget som uppfördes 1961–62 efter ritningar av J Wallinder m fl.

Sävenäs gård och träindustrin Sävåns AB. Akvarell från 1905.

